

Hinsides ord og forklaring – når ældre mennesker og genstande følges ad

Kultur er også de hverdagsgenstande, som betyder noget for os. En forståelse af tingenes betydning er svær, men vigtig, også når vi skal forstå ældre mennesker

Denne artikel handler om ældre mennesker, som på forskellige måder 'følges med' genstande og ting i deres hverdag. Analysen tager afsæt i et kvalitativt forskningsprojekt, der har haft til mål at udforske hverdagslivet som det tager sig ud blandt ældre mennesker (75+ år), som lever med erhvervet sansesvækkelse på syn og/eller hørelse (Rasmussen, Swane & Winther, 2020). Baseret på empirisk materiale tilvejebragt gennem etnografisk feltarbejde, deltagende observation og interviews, vil jeg i det følgende udforske betydningen af en række væsensforskellige genstande, kulturprodukter og andre artefakter, som de findes og anvendes blandt et udvalg af de mennesker, vi har fulgt. Artiklen vil belyse, hvorledes møbler, pyntegenstande, apparater, artefakter og erfarings-fænomener kan forstås som andet-end-menneskelige (livs) ledsagere, der har stor betydning i det daglige. Det er ikke nyt at fokusere på hverdags-materialiteter og deres roller i kulturgerontologisk sammenhæng (fx Twigg, 2008; 2010), men de vinkler, der tages op i det følgende, retter sig imod fænomener, som endnu ikke har fået meget opmærksomhed i alderdomsforskningen.

I artiklen kobles en række særlige relationer, som de udspiller sig til genstande, kulturprodukter og erfaringer i hverdagslivet, med evnen til en eksistentiel og grænse-overskridende åbenhed, der hos nogle mennesker styrkes i den sidste del af livsløbet. Hertil har artiklen et kritisk potentiale, da den viser vej ind i alternative forståelser af det, der udefra kan betragtes

som 'solitære aktiviteter' blandt ældre mennesker – altså sysler og måder at bruge tiden på, der ved første øjekast kan forekomme 'tomme', introspektive, isolationsbetonede, eller direkte patologiske. Her anskueliggør analysen, hvordan det ikke behøver at være fx demens, nostalgi, depression, fortabthed, sorg eller andre negativt ladede tilstande, der 'taler', når ældre mennesker 'forsvinder ind i', hengiver sig til, søger eller opholder sig længe-revarende og tilbagevendende ved ting og artefakter. Ambitionen er at skabe blik for, hvordan disse former for tilstedeværelse og aktivitet kan være udtryk for bestemte behov, og derfor kan have værdi i sig selv, hvordan de bør respekteres og forstås gennem kontekstsensitiv og empatisk praksis, samt at udpege, at de kan understøttes af pårørende og professionelle i ældre menneskers nærhed.

Om studiet og det empiriske grundlag

Artiklen bygger på et forskningsarbejde som er foretaget blandt 21 mennesker over 74 år, hvoraf 16 er kvinder, og 5 er mænd. Cirka halvdelen boede i egen bolig på tidspunktet for undersøgelsen, den anden halvdel boede i plejebolig eller på plejehjem. Størstedelen er fra Hovedstadsområdet; Nord, Syd eller Vest for København, og en mindre del fra provinsen. Deltagerne er udvalgt, fordi de lever med en svækkelse af syns- og/eller høresans, der er opstået i løbet af livet, og som er kraftigt forværret i deres alderdom. Herudover er deltagergruppen defineret ved en socio-økonomisk spredning, hvor forskellige økonomiske og

sociale livsvilkår er repræsenteret. Det primære formål med arbejdet har været at skabe forskningsbaseret indsigt i de hverdagslige udfordringer og fænomener, som knytter sig til livet med sansesvækkelse. Denne artikel er derfor udtryk for en anden anvendelse af studiets materiale, end den, der har været projektets primære fokus.

I arbejdet med erhvervet sansesvækkelse blandt ældre mennesker har vi indtil nu fokuseret på det, der er det store problem og tab i deres liv; at verden gradvist og i ryk trækker sig på afstand, når syns- og høresans svækkes i senlivet. De berørte mennesker oplever et enormt tab i deres tilgang til verden, i erkendelsen og oplevelsen af det liv, som er lige omkring dem, og et omfattende socialt tab, da mellem menneskelige relationer helt grundlæggende bliver svære at pleje og opretholde. At leve med sansesvækkelse er livsforandrende og livskvalitetsforringende på alle måder, og derfor det, som i første omgang har været vigtigt for os at forstå, belyse og formidle (Rasmussen, Swane & Winther, 2020). I løbet af arbejdet har vi også mødt andre mindre fortællinger og fænomener, der handler om håndtering af de livsvilkår, som senlivet bringer med sig. Det er erfaringer med aspekter som i udgangspunktet er utydelige, lavfrekvente, alternative, ulige og svære at få øje på, men som alligevel har stor betydning i de liv, vi har fulgt i feltforskningen. I denne artikel vil jeg forfølge den franske forfatter Georges Perecs opfordring til at fokusere på det, han beskriver som det *infra-ordinære* (2016, s. 169-173)

– noget af alt det, der udfolder sig og virker under (jf. infra) det mest ordinære og fremtrædende, eller som netop er så tydeligt, at vi overser det, eller har glemt at tænke nærmere over det, at huske det og at spørge kritisk til det (ibid.). I artiklen analyseres en del af empirien fra vores feltarbejde, der kan forstås som infra-ordinær viden.

De blik og perspektiver, som er anlagt på materialet i det følgende, er rundet af ideer fra såkaldt objektorienterede (Bogost, 2012; Harman, 2011; 2016; Morton, 2013; 2017) og nymaterialistiske (fx Bennett, 2010; 2018) teoridannelser. Disse teorier gør det muligt at forstå og udfolde, hvorledes nogle af de deltagende mennesker i vores undersøgelse finder et særligt selskab i konventionelt betragtet 'døde', eller 'ikke-levende' ting, hvordan de bruger dem, sætter pris på dem, og hvordan de følges med det, jeg i forlængelse af ovennævnte teorier forstår som *andet-end-menneskelige ledsagere* i deres hverdagsliv.

Artiklen præsenterer et udvalg i variationerne over dette fænomen og analyserer en række empiriske eksempler på forhold mellem mennesker, ikke-mennesker og andre erfaringsmæssige manifestationer. Mit argument er, at vi med udgangspunkt i de empirisk baserede erkendelser kan lære meget om ældre mennesker i almindelighed; at dét, der indledningsvist kan undvige vores opmærksomhed, og dernæst forekomme eksotisk, fjern og fremmedartet, når vi har opdaget det, også kan ses som udtryk for mere gængse og bredt forekommende forhold mellem mennesker og det

andet-end-menneskelige i en dansk samtidskontekst. Argumentationen er således dobbelttrettet, idet jeg søger at fremskrive det særegne, som det kommer til udtryk blandt partikulære ældre mennesker i Danmark, og på samme tid bruger denne erkendelse som springbræt til at tematisere de mere 'alment gyldige', gerontologiske og bredere anvendelige aspekter af denne viden. Afslutningsvist vil jeg udpege de frisættende og praktisk omsættelige potentialer, der fremkommer i analysen, og vise, hvorledes de kan tages i anvendelse.

At følges ad

Indgangen til analysen er følgende uddrag fra et interview, hvor deltageren Trille beskriver sit forhold til en række bestemte genstande, der har særlig vigtighed for hende i hverdagen. Det er værd at bemærke, at det emne, hun tager op, ikke er en del af interviewets område, og at der ligeledes ikke er en forudgående samtale, som leder i retning af denne tematik. Efter en tænkepause i interviewets forløb, fortsætter hun samtalen på følgende måde:

Trille: *De figurer derovre. De betyder, de betyder alt. Jeg var bange for, jeg havde mistet dem. Dengang da... Jeg havde en periode hvor jeg... ikke rigtig var klar over... hvor jeg befandt mig (i tiden efter en hjerneblødning, red.). Jeg havde mistet talens brug også.*

[Interviewer]: *Ja. Men de er vigtige, porcelænsfigurerne?*

Artiklen handler om betydningsfulde og upåagtede forbindelser mellem ældre mennesker og den ikke-menneskelige verden og tilbyder empirisk baseret indsigt i fænomener og forhold, som de er vist gennem etnografisk feltarbejde. Analysen viser, hvordan bestemte materielle genstande og erfaringsfænomener har stor vigtighed i hverdagslivet blandt nogle af deltagerne i et forskningsprojekt, men perspektiverer også til andet forskningsarbejde, som har ledt til fund af lignende karakter. Ved at trække på objektorienteret filosofi giver artiklen bud på, hvorfor nogle ældre mennesker sætter særlig pris på udvalgte genstande og kulturprodukter, og hvorfor de finder en særlig værdi og positivt betoned oplevelser i nærværet af disse ting. Analysens anvendelsespotentialer og sigte er, som det ligeledes vises i artiklen, at skabe forståelse for forhold mellem ældre mennesker og ikke-menneskelige elementer og herved pege på vigtigheden af det, der i artiklen kaldes *andet-end-menneskelige ledsagere*.

Forskningsprojektet om sansesvækkelse er støttet af Fonden Ensomme Gamles Værn.

Jon Dag Rasmussen

er kandidat i pædagogisk antropologi fra Danmarks Pædagogiske Universitet og ph.d. i sociologi fra Aalborg Universitet. jon.dag.rasmussen@gmail.com

Trille: Ja. For det første, så er de kønne at se på. Og for det andet så... refererer de til et eller andet. Og der er det, altså. Den der vase dernede. Ikke gulvvasen, men den, der står lige oppe over. Over den store vase. Det er fordi... Jeg ved ikke rigtig, hvor den har været før, jo jeg ved det godt. I Slesvigsgade, hvor jeg boede sidst. På Vesterbro, ude ved Enghaveparken. Der stod den i vindueskarmen. Men så da jeg fik den her (kommoden, red.). Så tænkte jeg, "Hvad har der stået der på den hylde?"... og det kan jeg altså ikke huske. Så stillede jeg den der. Og så kan jeg godt se, at-at, hvad det hedder, den minder mig om gulvvasen. Men øh, de har ikke hørt sammen, så ved jeg ikke, hvordan de har stået. Og den allerøverste, den er fra Illums Bolighus. Det er en fødselsdagsgave. Jeg tror til min 40-års fødselsdag. Den havde de indsamlet til.

Trille beskriver nogle porcelænsfigurer, hun har stående på en kommode i lejligheden. Det er interessant, hvordan hun forstår dem som yderst vigtige, og at hun med stor vægt i sine ord (noget som ikke fremtræder på interviewudskrifterne, men som kan høres på lydoptagelsen fra situationen), fortæller, at figurerne "betyder alt". Sværere bliver det at folde denne betydning ud i samtalen. For det første, forklarer Trille, er figurerne kønne at se på – de bidrager med en fornemmelse af skønhed og et umiddelbart oplevet velbehag. De kommer altså med noget, en slags indhold, et tilstedevær eller et nærvær, der, selvom det er ganske uklart, og svært

at beskrive i talte ord, beriger hende i dagligdagen. For det andet, siger hun, refererer porcelænsgenstandene til "et eller andet", hun ikke umiddelbart husker, eller som ikke er klart for hende. Samtalen leder fra figurerne videre til de andre genstande, som står opstillet på kommoden, hvor hendes vaser også beskrives. Den ene vase kobles sammen med andre. Disse genstande står i et forhold til hinanden, men sender også tanker tilbage til den lejlighed, hun boede i, inden hun flyttede på plejehjem.

Herved ses, hvordan genstandene på kommoden besidder forskellige roller i den hverdag, der udspiller sig i lejligheden på plejehjemmet. De knytter sig til hinanden som genstande, men binder sig også til det liv, som Trille har levet, til hendes historie og til nogle af denne livshistorier specifikke begivenheder. Genstandene på kommoden har fulgt Trille gennem en stor del af hendes liv, og det træder i hendes beskrivelse frem, at dette følgeskab har stor vigtighed. Den mest konkrete analyse af dette forhold vil bestå i at beskrive, hvordan tingene udgør en slags huske- og miniszensteknologier, fordi de sender tanker tilbage til bestemte steder og begivenheder; hendes 40-års fødselsdag, lejligheden hun tidligere boede i, osv. At de ved betragtning transporterer hende bevidsthedsmæssigt tilbage i tiden, som også dufte og andre sensoriske indtryk kan gøre det (fx Bachelard, 1994; Tsing, 2015).

Men som første del af uddraget viser, er der en anden og mere utilgængelig dimension i forholdet til porcelænsfigurerne. Her er det oplagt at trække på den amerikanske filosof

Graham Harmans objektorienterede filosofi. Harman arbejder med ideen om, at enhver genstand og ting er langt mere og andet, end den umiddelbart afslører for sine omgivelser (fx Harman, 2011). Indeholdt i dette er forståelsen af, at alverdens genstande besidder noget, som er af en uklar og svært forståelig karakter – et indhold, der kan beskrives som 'dunkelt' eller 'tilbagetrukket', og at disse genstande måske endda er i besiddelse et væsen, vi kan fornemme og trække på i vores omgang med dem. Som vi kan erfare det i sammenhænge som huse, i kældre, på lofter og museer, er tingene deres egne, de besidder en egen intimitet; en lugt, en delvist hengemt fornemmelse og stemning, et tilstedevær vi på én og samme tid mærker, og som er utilgængeligt for os (se også Morton, 2013).

Samme slags erfaring får filosofen Martin Heidegger til at spørge, hvad tingen kan være i sin *tinghed*? (Heidegger, 1971, s. 165). Dette spørgsmål bringer Harman (fx 2005, 2011), og andre tænkere som Timothy Morton (2013) og Ian Bogost (2012) – alle repræsentanter for *objekt-orienteret ontologi*¹ – til at insistere på, at enhver genstand besidder en egen og delvist utilgængelig væren – at alverdens objekter² er "sovende giganter, som ikke afslører hele deres væsen på én gang" (Harman, 2016, s. 7, min oversættelse). Erfaringen med dette har Bogost (2012) kaldt en *fremmed fænomenologi* (alien phenomenology) – altså en oplevelse af, at tingene har en særegen eksistens, vi alene fornemmer omridset af, som vi ikke kan skabe dækkende indsigt i, men som vi heller ikke kan forkaste, da de vil os noget.

Bringes disse teoretiske forklaringer ind i analysen af Trilles forhold til genstandene på hendes kommode, ses, hvordan porcelænsfigurerne med Heideggers ord *tinger*³ (1971): hvordan de besidder et liv, en egenhed, eller et tilstedevær. De er tydeligt tilstede i rummet, de "betyder alt", men er alligevel *hinsides ord og forklaring* – hun kan ikke sprogliggøre denne betydning. Det vil være nemt at forklare og 'rationalisere' dette forhold med hendes sygdomshistorik og herved antage, at hendes fornemmelse for genstandene, og besværet med at forklare deres betydning, baserer sig på særpræg, som er opstået i denne sammenhæng. Men der er intet andet i besøg og samtaler, der peger i denne retning. Tværtimod er hun en skarp iagttagere og kommentator af livet på plejehjemmet og fortæller ligeledes indsigtfuldt om livet med høresvækkelse (det primære emne for undersøgelsen) og i det hele taget.

Mødet med dette fænomen; at ældre mennesker værdsætter tilstedeværet af genstande og ting i deres hverdagsliv, men ikke er i stand til at sætte fingeren mere præcist på, hvad disse ting kan, betyder og gør, er også fremtrædende i en række andre sammenhænge.

PC, fjernsyn, vegetation... selskab, følgeskab

Hos Egon, en mand, der ligeledes bor på plejehjem i København, bugner den lille lejlighed af genstande og ting. Han bruger flere timer dagligt på at lægge kabale på computeren, som står centralt placeret i hans stue. Han læser romaner i sengen, ser sport på fjernsynet, og opholder sig hoved-

sageligt alene i boligen. Computeren er derfor en meget vigtig ting i hans liv. Den skaber mulighed for kabalesystemen, der også beskrives som en af de vigtigste aktiviteter i hverdagen – en vigtighed som afspejles i de sirlige og systematiske optegnelser, han laver, når kabalerne går op, og som gemmes i et omfattende arkivsystem på reolen i stuerummet. Lejlighedens vægge er prydet med malerier og akvareller, som hans afdøde kone har malet. Da vi taler om kunstprodukterne, forklarer Egon, at hun udstillede rundt omkring i byen, og at han altid købte et billede i forbindelse med hendes udstillinger. Han er hverken sentimental eller åndeligt indstillet i sin beskrivelse af disse artefakter og deres betydning, men det fremgår alligevel tydeligt, hvordan motiver, lærreder, maling og billedrammer har vigtige pladser i boligen og hverdagen – at de kommer med en historie, men også med et mere sløret og svært beskriveligt indhold, en fornemmelse og en stemning, som han værdsætter, gør brug af, og nyder at opholde sig ved.

Hos Ditte, en hjemmeboende kvinde på Frederiksberg, er boligens indretning og et udvalg af de ting, som indgår i og omkring husets rum, ligeledes vigtige. Hun beskriver, hvordan hun sætter pris på havens blomster og planter, og på fornemmelsen af det velkendte nabolag, hvor hun har boet gennem mange år, men som hun ikke kommer meget rundt i længere. Hun fortæller om underholdningsapparaterne, der står i hjørnet af stuen; radioen, CD-afspilleren, og særligt fjernsynet, som hun sætter meget stor pris på. Flere gange i feltarbejdets forløb forklarer hun, hvordan det liv, som

fjernsynsapparatets lys og lyd sender ind i stuerummet, er et yderst vigtigt bidrag i hendes hverdag. I et interview beskriver hun det på følgende måde:

Ditte: Fjernsyn, dét er lykke for, for mennesker! For gamle mennesker især... ja... unge mennesker bruger det jo ikke så meget. Men øh, dét er godt for gamle mennesker, jeg har mødt gamle mennesker, der sagde "det er ligesom at have et menneske i huset, når den kører".

Når Ditte fortæller om fjernsynet og de andre ting i boligen, er det tydeligt, at hun ikke bare beriges ved det mere konkrete 'indhold', som disse genstande kommer med. Det er ikke alene synet af havens vegetation, eller de stemmer og billeder som sendes ind i hendes stue af fjernsynsapparatet, der er befordrende for følelsen af velvære. Med andre ord handler det ikke kun om det, man kan forstå som 'nærværet af organisk liv', og 'tilstedeværet af menneskelig identifikation' i oplevelsen af andre menneskers nærvær, som den distribueres gennem programmer og udsendelser. Det handler i høj grad også om selve gevæksternes og apparaternes nærvær, og om de muligheder de både bidrager med og repræsenterer i hverdagen (se også Blaakilde, 2018).

I denne forstand kan såvel planter og fjernsyn som andre apparater og ting beskrives som en slags *bekendte* i hverdagslivet. Ikke i forståelsen af 'en bekendt', som vi bruger det i forbindelse med menneskelige relationer, men bekendte, fordi de ældre mennesker er bekendte med det mulighedsfelt, de fornemmelser og de bidrag,

som omgiver disse genstande. De kender dem, sætter pris på bestemte kvaliteter ved dem, og gør brug af dem i hverdagen. Kvaliteter kan være, at de er behagelige at opholde sig i nærheden af, at de giver en udefinerbar oplevelse af velvære, af tryghed, at de er kønne eller skønne at betragte og fornemme, at de udgør en adspredelse eller en aktivitet, eller at de "refererer til et eller andet" af mere uklar art, som Trille beskrev det tidligere.

Ved at vende tilbage til Ian Bogosts begreb om *fremmed fænomenologi* ses her, hvordan boligerne indeholder ting, apparater og andre elementer, der besidder forskellige former for hengemt liv og betydning; at udvalgte ting har en tilstedeværelse, som de ældre mennesker anerkender, næres ved og sætter pris på. Hvor meget man end opponerer imod ideen om materielle genstandes iboende liv og væren – der er fremsat talrige kritikpunkter af materielt fokuserede teorier, fordi den bredere og dynamiske ide om 'liv', der findes her, ofte sammenstilles med mere almindeligt anerkendte livsformer som fx dyr og mennesker – er det empirisk udtalt og tydeligt, at særlige ting fungerer som ledsagere i disse menneskers tilværelser. Ydermere står det klart, at der i denne ledsagelse er ikke-sproglige niveauer på spil; at bestemte genstande optager det fysiske rum mellem mennesker og andet materiel, at de henvender sig til vores kroppe, og at tingene herved både *fylder* rumligt og også *opfylder* behov, som er af sanselig, æstetisk, tryghedsmæssig og mere udefinerbar karakter. Den objektorienterede filosofi peger her på, at der i alverdens ting gemmer sig forskellige

former for lavfrekvente bidrag og muligheder, der kan trækkes på, og som vi kan følges med, i vores hverdagsliv (se også Taussig, 2015, s. 12-14, for en socialvidenskabelig vinkel på dette).

(Alene)aktiviteter og overskridelse

Et af de karakteristika, som knytter sig til det at følges med andet-end-menneskelige 'bekendte' i hverdagslivet, er, at der overskrides en række af de grænsedragninger, der almindeligvis er fremherskende i konventionel Vestlig tænkning og kosmologi. Flere af de ældre mennesker, vi har fulgt, oplever en udfordring af de intellektuelle restriktioner, der byder, at alt skal forklares med udgangspunkt i et traditionelt (og scientistisk) videnskabs- og verdenssyn. Dette kan fx materialisere sig i form af begejstring, ro og glæde ved betragtning af en blomst, en plante, eller et insekt.⁴ Eller ved oplevelsen af samhørighed med ting og genstande, som vist ovenfor. Som det påpeges i andre sammenhænge, kan senlivet fremme følelser af holistisk forbundethed – indsigter som bevirker opløsning af bestemte grænsedragninger og tilbyder ny frihed fra vante tanke- og normstrukturer hos nogle ældre mennesker (se fx Lars Tornstams arbejde med *gerotranscendens*, 2011). Med andre ord kan hverdags-senlivet være bestemt ved en tiltagende åbenhed, der kommer til udtryk i form af et mere flydende erfarings- og erkendelsesliv, der i ringere grad rammesættes af kategorisk sikkerhed og udefrakommende strukturer.

De ældre mennesker, vi har fulgt i vores feltarbejde, vælger ofte at trække sig tilbage fra situationer,

som involverer flere menneskelige deltagere, og som derfor er omfattet af mange sensoriske stimuli. Dette forklarer vi med det forhold, at der i sansesvækkelsens erfaringsverden opstår en lang række problemer med at deltage i det sociale liv (Rasmussen, Swane & Winther, 2020). Forklaringen baserer sig på deltagernes egne beskrivelser, som er gentaget igen og igen, i forskellige variationer. Og på feltarbejde, der bekræfter disse mønstre. Men dette er ikke ensbetydende med, at det er den eneste bevæggrund for de mange solitære aktiviteter og forskellige former for 'tilbagetrækning' til egne og rolige(re) omgivelser, vi har set, taget del i og har fået beskrevet.

Trille, kvinden med porcelænsfigurerne, beskriver meget klart, hvordan hun undlader at bruge sine høreapparater, og hvordan hun trækker sig tilbage til boligen på plejehjemmet, for at få fred fra "dumme spørgsmål" og andre uønskede indbrud i hendes intimsfære. Det er vist ovenfor, hvordan hun finder en anden type selskab, når hun opholder sig med og ved nogle af boligens ting. Emilie, der ligeledes bor på plejehjem, fortæller, hvordan hun bruger meget tid i sin bolig, i sin lænestol blandt dagbogen, de kristne symboler, skriveredskaberne, biblen, kalenderen og familiefotografierne. Hun fortæller her om et oplevet nærvær af de mennesker, hun har og har haft særlige relationer til gennem sit liv. I boligen fornemmer hun tilstedeværelsen af sine brødre, der alle er vigtige for hende, og det er påfaldende, hvordan hun ikke med sikkerhed kan sige, om de er levende eller afdøde. Da jeg under feltarbejdet spørger ind til

I boligen fornemmer hun tilstedeværelsen af sine brødre, der alle er vigtige for hende, og det er påfaldende, hvordan hun ikke med sikkerhed kan sige, om de er levende eller afdøde.

denne tvivl, med det, der i situationen opleves som en vis risiko for at adressere en ømtålelig og svært håndterbar erfaring, forklarer Emilie med afklaret sikkerhed i stemmen, at det ikke betyder så meget, om de er levende eller døde, at det ikke er videre væsentligt. Det vigtige er, fortæller hun, at de har været her, at de stadig er her som personer, historier og minder, hvis ikke som andet. Brødrene kommer stadig på besøg fra tid til anden; i den konkrete virkelighed, hun deler med andre, eller sammen med de øvrige personer og andet-end-menneskelige ledsagere, der optræder og fungerer i hendes erfaringsvirkelighed.

Udefra betraget kan hun fremtræde isoleret og alene, når hun sidder der i boligens lænestol, men erfaringsmæssigt følges hun med noget, der kan kaldes en *fænomenrigdom* – altså et kompleks af begivenheder, historier, ting og personer. De fysiske genstande, hun omgiver sig med, går i forbindelse med mere metafysiske størrelser på ulige og 'ikke-rationelle' måder. Tilsammen danner disse komponenter det, Harman kalder et *sammensat objekt*.⁵ Den teoretiske betragtning er her, at bestemte effekter, altså både materielle og immaterielle dele og fænomener, finder sammen, og i dette 'samfund'⁶ skaber ét sammensat objekt.

Emilie tager del i dette samfund fra lænestolen. Sammen med genstandene, minderne og de mange andre elementer, der findes og lever i boligen, rives hun med, bliver del af en anden helhed for en tid. Det kan siges, at hun herved både følges med de vigtige genstande, men periodisk og for en tid også overskrider de kon-

ventionelle skel og grænsedragninger mellem henholdsvis menneske, ting og fænomen, mellem del og helhed. Egon bruger ligeledes langt det meste af sin tid i lejligheden på plejehjemmet, hvor han er optaget af kabale og den 'bogføring', som spillet afstedkommer, hvor han trækker mødet med menneskelige erfaringer ind i sin subjektive verden gennem læsning af litteratur, og hvor han opholder sig og lever blandt mange forskellige ting og genstande, og de malerier og akvareller, hans afdøde kone har skabt. Hos Ditte har det vist sig, hvordan hun nyder sine sønners selskab, når de regelmæssigt besøger hende, og svigerdatterens nærvær, når de spiser middag sammen, og hun overnatter i gæsteværelset en gang om ugen. Ditte forklarer ligeledes vigtigheden af de mangeårige venner, hun mødes med på et dagcenter om onsdagen. Men hun bruger også meget af sin tid alene i boligen. Her henter hun glæde fra havens rigdomme, fra buske og blade, der vokser og vajer i vinden på den anden side af vinduer og havedør, men også fra fornemmelsen af det omkringværende nabolag, nærværet af husets interiør og genstande, og fra de apparater, der "er lykke for mennesker! For gamle mennesker især". Lykke, fordi de besidder 'tilbagetrukne' potentialiteter og et både hengemt og svært beskriveligt nærvær, som fornemmes og værdsættes.

Arbejdet byder på langt flere eksempler, end der er plads til at folde ud i rammen af en artikel. Det samme fænomen – at ældre mennesker finder bestemte kvaliteter og en fornemmelse for et tilbagetrukket nærvær og 'liv' i andet-end-menneskelige elementer,

dimser og ting, og at de herved kan siges at følges med disse genstande i mere end én forstand – er ligeledes mødt i andre af mine forskningsarbejder (Rasmussen, 2013; 2017; 2019). Når disse erfaringer analyseres med elementer af objektorienteret filosofi træder en række interessante analytiske bud frem. Perspektivet kan hjælpe til at kvalificere erfaringen med, at mange af de genstande og ting, vi følges med, og som vi bruger, og bringer med os igennem livet, besidder en 'fremmed fænomenologi'. At de indeholder kvaliteter som en art materielle livsledsagere; at de vil os noget, kan give os noget, at de har en eksistens og en væren, vi kan slå følge med i vores tilværelser.

Pointen er, at der er mere ved udvalgte ting og genstande, end umiddelbart ses ved de første mange øjekast, mere end vi som mennesker er i stand til at forklare og rationalisere over, og at dette har betydning for vores hverdagsliv, uanset om vi er ældre, unge eller midaldrende. Dette fænomen har jeg som nævnt mødt i mit forskningsarbejde blandt ældre og aldrende mennesker i mange sammenhænge: at de på forskellige måder er i stand til at slå følge med andet-end-menneskelige elementer og fænomener, at give sig hen til dem, og at nogle besidder en særlig sensitivitet, der afstedkommer bestemte indsigter. Indsigter i ting, genstande, i tamme eller vildtlevende dyr, eller i ulige og usædvanlige erfaringsfænomener, og at de særlige og særprægede forhold, der opstår til disse ikke-mennesker og manifestationer, er meningsfulde *hinsides ord og forklaring*.

Pointen er, at der er mere ved udvalgte ting og genstande, end umiddelbart ses ved de første mange øjekast, mere end vi som mennesker er i stand til at forklare og rationalisere over, og at dette har betydning for vores hverdagsliv, uanset om vi er ældre, unge eller midaldrende.

Perspektivering, mulig anvendelse og afslutning

Det anvendelsesmæssige potentiale ved dette arbejde er, at de fremskrevne indsigter kan bringes ind i forståelsen af ældre menneskers hverdag, og at de her kan bidrage til at forklare, hvorfor for nogle aldrende personer, hvad enten de er familiemedlemmer, venner eller mennesker, som mødes i et professionelt virke, foretrækker solitære aktiviteter og sysler fremfor konventionelt betragtede 'sociale' begivenheder og aktiviteter. I dette perspektiv findes et frigørende, refleksivt og måske også produktivt forstyrrende potentiale, da vi med baggrund i artiklens analyser ikke behøver forstå ældre menneskers åbenhed over for, og (måske ukonventionelle) brug af, alverdens andet-end-menneskelige elementer i forlængelse af gængse patologiske forklaringsrammer. Ovenstående analyse leverer den mulighed, at der er alternative forklaringer at tage i brug. Afslutningsvist skal det understreges, at jeg med artiklen på ingen måde opfordrer til, at ældre mennesker lades alene, hvis dette på nogen måde strider imod deres ønsker og behov. Men det kritiske potentiale i artiklen er, at den kalder på en person- og kontekstsensitiv tilgang til det enkelte menneske, så der ikke udøves hverken aktivitets-tvang, eller alene-tvang imod nogens ønsker. Artiklen viser, hvordan der må tages udgangspunkt i den enkelte person, for i denne kontakt at afgøre, hvordan, hvornår, i hvilke situationer og med hvem (eller hvad), det enkelte ældre menneske har behov for at følges.

Referencer

- Bachelard, G. (1994). *The poetics of space*. Boston: Beacon Press.
- Bennett, J. (2010). *Vibrant matter: A political ecology of things*. Durham: Duke University Press.
- Bennett, J. (2018). *Vegetabil liv og ontoSympati*. København: Laboratoriet for Æstetik og Økologi.
- Blaakilde, A-L. (2018). Et langt liv med Danmarks Radio. *Tidsskriftet Gerontologi*, 34(1), s. 22-25.
- Bogost, I. (2012). *Alien phenomenology, or what it's like to be a thing*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Harman, G. (2005). *Guerrilla metaphysics: Phenomenology and the carpentry of things*. Chicago: Open Court.
- Harman, G. (2011). *The quadruple object*. Winchester: Zero Books.
- Harman, G. (2016). *Immaterialism: Objects and social theory*.
- Harman, G. (2018). *Object-Oriented Ontology: A New Theory of Everything*. New York: Pelican Books.
- Heidegger, M. (1971). The thing. I: Heidegger, M. *Poetry, Language, Thought*. Harper & Row, s. 163-180.
- Morton, T. (2013). *Realist magic: Objects, ontology, causality*. Ann Arbor, Michigan: Open Humanities Press.
- Morton, T. (2017). *Humankind: Solidarity with nonhuman people*. London: Verso.
- Perec, G. (2016). *Verdens rum og andre tekster*. København: Arena.
- Rasmussen, J. D. (2013). *Det spirer og gror: Læsegrupper for socialt sårbare ældre*. København: Ensomme Gamles Værn.
- Rasmussen, J. D. (2017). *En upåagtet verden af bevægelse. Et etnografisk studie af hverdagsliv blandt usædvanlige ældre mennesker i storbyen*. Ph.d.-afhandling. Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Aalborg Universitet.
- Rasmussen, J. D. (2019). *Ældre på samfundets underflade*. Frederiksberg: Frydenlund Academic.
- Rasmussen, J. D., Swane, C. E. & Winther, I. W. (2020). *Sansesvækkelse i alderdommen – et etnografisk studie*. København: Fonden Ensomme Gamles Værn.
- Taussig, M. (2015). *The Corn Wolf*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tornstam, L. (2011). Maturing into Gerotranscendence. *Journal of Transpersonal Psychology*, 43(2), s. 166-80.
- Tsing, A. L. (2015). *The mushroom at the end of the world: On the possibility of life in capitalist ruins*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Twigg, J. (2008). Clothing, Aging and Me - Routes to Research. *Journal of Aging Studies*, 22(2), s. 158-62.
- Twigg, J. (2010). How Does 'Vogue' Negotiate Age? : Fashion, the Body, and the Older Woman. *Fashion Theory*, s. 471-90.

Fodnoter:

1. En nyere filosofisk bevægelse, der forkortes OOO (object oriented ontology).

2. I denne teoretiske retning bruges et meget bredt og inklusivt objekt-begreb, der også dækker mere komplekse helheder som feks. tændstikker, gravemaskiner, fjernsynsapparater, fodboldhold og nationalstater.

3. Et gennemgående greb i Heideggers tænkning består i at gøre navneord til verber.

4. Jane Bennett har i denne sammenhæng udviklet begrebet ontoSympati (2018)– altså ideen om sympatiske forbindelser mellem mennesker og det andet-end-menneskelige.

5. Den engelske term er "*composite object*", se fx Harman, 2018, s. 167.

6. Se endvidere Rasmussen, 2017, s. 243-248, for en mere udførlig anvendelse af det teoretisk inspirerede begreb 'et samfund af objekter'..